

Ob 75-letnici Borisa Majerja

MARIJA ŠVAJNCER

Letos je praznoval 75-letnico rojstva slovenski filozof Boris Majer. O njegovem življenju bi lahko pisali različni ljudje in vsakdo bi imel svojo resnico. Vsem podobam in spoznanjem pa bi bilo skupno spoštovanje, ki bi ga izkazali jubilantu. Soborci in aktivisti iz NOB bi se najbrž spominjali tovarištva, skupnega boja za svobodo in upanja v drugačni svet (Majer je med vojno izgubil brata Miloša, borca II. grupe partizanskih odredov, ki mu je posvetil knjigo *Med znanostjo in metafiziko*). Politiki bi spregovorili o poštenem in odgovornem sodelavcu, političnem analitiku, filozofu iz Platonove Države in sintetičnem duhu. Družinske članice (žena in tri hčere) ga imajo rade, kot je to le v redkih družinah. Tudi z materjo, ki se je lani pri 103 letih poslovila od družine in odšla tja, od koder ni vrnitve, je imel pristen odnos. Le vnuk reče kdaj kakšno kritično besedo, toda vsi pubertetniki tega sveta so nadvse pametni in strogi kritiki sveta odraslih (velikokrat imajo celo prav in bi lahko bili še glasnejši). Polemiki pa bi morebiti priznali, da je bil pošten in korekten miselni nasprotnik, mož načel in argumentov. Če pa se svojega profesorja spominja študentka, potem je zapis prijazen in dobronameren, saj poleg Mirka Hribarja, Franeta Jermana, Janka Kosa, Dušana Pirjevca in Vojana Rusa sodi med tiste profesorje, ki so nam v obdobju slovenskega liberalizma odkrivali nove miselne horizonte in nam razstirali filozofske skrivnosti.

Boris Majer je bil rojen 15. februarja 1919 v Colu pri Vipavi. Leta 1941 je na Filozofski fakulteti diplomiral na slavistiki, leta 1968 pa je opravil doktorat iz filozofije. Po vojni je bil urednik in direktor Cankarjeve založbe, kasneje pa je poučeval na klasični in poljanski gimnaziji ter na učiteljskišči. Vrsto let je predaval na oddelku za filozofijo Filozofske fakultete v Ljubljani; mnogi se ga še danes spominjajo kot premišljenega in sistematičnega načrtovalca tega oddelka, ki ga je bilo treba po raznih peripatijah ponovno postaviti na noge. Sčasoma se je povsem posvetil politiki; v političnih krogih si je pridobil ugled največje filozofske avtoritete. Odzival se je na sodobne filozofske tokove in sodeloval v idejno-teoretičnih polemikah, v katerih je uporabljal argumente in uveljavljal strpnost do drugače mislečih. Ko se bo evforija našega časa nekoliko podela, se bo postopoma pokazalo, da tedanjega obdobja ni mogoče vrednotiti samo črno-belo. Majer se je angažiral v imenu humanizma in svobode.

Bil je prvi, ki je Slovenkam in Slovencem predstavil celovito podobo sodobne meščanske filozofije. Razgrnil je razvoj koncepcij predmeta in funkcije filozofije v postheglovski meščanski filozofiji - s posebnim ozirom na eksistencializem in logični pozitivizem. V knjigi *Med znanostjo in metafiziko* (Ljubljana, Cankarjeva založba, 1968) je z vsebinskega in metodološkega vidika primerjal filozofijo in znanost ter ugotovil, da je filozofska problematika vedno v določenem smislu univerzalna, posegajoča v vse sfere in dimenzije človekove eksistence, njegovega razmerja do sebe in sveta. Filozofija obsega totaliteto človekovih odnosov - velikokrat v sprevrnjeni, ideološko pervertirani obliki - izraža človekovo družbeno situacijo, njegovo razredno

razklanost, odtujenost in sočasno težnjo po celovitosti, totaliteti in družbenem človeku. Spoznanje je razpeto med dva pola: na eni strani je želja po dokončnem, popolnem spoznanju, absolutnem védenju, na drugi pa neuresničljivost tega hotenja. Oboje je izraz protislovnosti človekove situacije v svetu, enkratnosti, neponovljivosti individualne človeške eksistence, generacije, zgodovinske epohe ter neskončnosti, neizčrpnosti, časovne in prostorske neomejenosti, sveta, ki človeka obdaja.

Majer je informativno-problemsko razčlenil pozitivizem 19. stoletja, novokantovstvo, filozofijo življenja, fenomenologijo, eksistencializem, logični pozitivizem in konceptualni pragmatizem. Zamislil se je nad razsežnostjo, odmevnostjo, vplivnostjo in morebitnim notranjim zlomom teh smeri. Prodiral je v globino ter filozofom sledil v zapletenih in včasih odmaknjenih miselnih iskanjih; ob vrednotenju je razvijal lastno marksistično filozofijo. Ugotovil je, da se v sodobni meščanski filozofiji zrealijo nasprotja tedanjega časa, enostranosti, ki jih je treba reševati praktično, vendar pa to ne pomeni zanikanja teoretičnega reševanja teh dilem.

Boris Majer je napisal knjigo *Strukturalizem* (Ljubljana, Komunist, 1971, 1978), delo, v katerem se je lotil poglobljene analize in kritike te zanimive filozofske smeri. V zvezi z njo je menil, da njen pojav pomeni diskontinuiteto v dotodanjem razvoju meščanske filozofije, zlasti tistega njenega dela, ki je izhajal iz analize subjekta in subjektivitete. Prodor strukturalizma na področje filozofije dokazuje, da se je fenomenološko-eksistencialistična smer v razvoju sodobne meščanske filozofije v svojih zmožnostih izčrpala in da sodobnemu človeku ne more več povedati kaj bistveno novega. Struktura kot pglavitni teoretični pojem strukturalizma je pojmovana lingvistično in semiotično kot znakovni sistem. Majer je zapisal, naj razpadajočo transcendentalno filozofijo nadomesti strogo znanstveni sistem, ki iz zgodovine odstranjuje filozofski pojem človeka in pojasni zgodovino kot proces transformacije struktur brez subjekta.

Avtor je analiziral potek, prelomnice in notranjo logiko v razvoju strukturalizma ter opredelil razmerje med strukturalizmom in marksizmom. Ugotovil je, da v prvi predfilozofski fazi skoraj ni bilo stičnih točk, v drugi pa se je kazalo križišče pri Althusserju in njegovi šoli. Prikazal in razčlenil je najpomembnejše strukturalistične semantično-semiološke pojme, vsebinsko in formalno opredelil literarno teorijo in estetiko, se poglobil v antropologijo in se problemsko zamislil nad relacijo človek - struktura - zgodovina. Svoj premislek je sklenil z ugotovitvijo, da ostaja vprašanje človeka in zgodovine še nadalje odprto, kajti bistvenih vprašanj svojega časa človek ne rešuje in ne more reševati zgolj na področju refleksije, ampak jih resnično rešuje takrat, ko učinkuje na stvarnost in jo spreminja. Prehod od človeka k strukturi v bistvu ni nič drugega kot zlom humanistične ideologije v delu sodobne meščanske filozofije, neuspeh filozofske misli - samo misliti prehod, razrešiti naraščajoča protislovja sodobnega človeka in sveta zgolj v mediju mišljenja. Strukturalizem je bil po njegovem mnenju diskurzivna praksa tega zloma in tega neuspeha.

V razpravi *Razmišljanje o drugačnem socializmu* (Ljubljana, Komunist, 1988) je Boris Majer posegal v ozadje pojavnih oblik zgodnjih socializmov, dvomil o utemeljenosti nekaterih razvojnih ekstremov in poudarjal, da je povsem neprimerno zgodovinsko ponavljanje tistega, kar je bilo razumljivo, nikakor pa ne sprejemljivo v drugačnih zgodovinskih okoliščinah. Reflektiral je historično relevantnost fundamentalizma zgodnjih socializmov in ga uvrstil v zgodovinsko rotarnico. Zgodnjim socializmom je očital, da niso upoštevali, dopuščali in ustvarjali legalnega prostora opozicije, torej mehanizmov samonadzora in preverjanja lastne politike. Svoje deviantno ravnanje so opravičevali z domnevnimi notranjimi sovražniki take ali drugačne vrste. V zgodovini so bili najbolj nestabilni tisti sistemi, ki so se zavzemali za vsiljeno

nazorsko enotnost za vsako ceno. Premišljeval je o pomenu in vlogi cerkve v naši družbi, o njeni modernizaciji, in se zaustavil pri problemu transendence kot težnje po izstopu iz človekove vsakokratne individualne situacije. Sodil je, da se v sodobnem stehiniranem, ekonomiziranem in razčlovečenem svetu izgubljuje dimenzije človekovega pristnega odnosa do narave, sveta, kozmosa in do samega sebe. Prevladujoči iracionalizem spodbuja klic po razumu. S kritiko socializma in enopartijskega sistema je Majer tedaj anticipiral nadaljnji razvoj procesov demokratizacije.

Morda bi bili Majerjevi dnevi drugačni, bolj filozofsko obarvani in zazrti v sodobne filozofeme, če ne bi imel zadnja leta hudih težav z očmi. Toda Exupéryjev Mali princ ve, potem ko ga je o tem poučila lisica, da je mogoče gledati tudi drugače. Le zakaj ne bi verjeli poetični modrosti?